



International Journal of Languages' Education and Teaching
Volume 7, Issue 3, September 2019, p. 170-182

Received	Reviewed	Published	Doi Number
August 2019	September 2019	30.09.2019	10.29228/ijlet.30268

Dynamic Modality Category in Uzbek Turkish

*Filiz Meltem ERDEM UÇAR*¹

ABSTRACT

Compound verbs formed with the compounding of a noun and an auxiliary verb or two different verbs to meet a different concept are seen in every term of Turkish language. Potential verb takes place in the structures which are called compound verbs and it has been one of the most important topics in Turcology in terms of both its function and usage characteristics. Observed since the early periods of written Turkish language, dynamic modality demonstrate the possibility or capacity of the action or the process observed in the verb. The possibility modal is expressed not merely by the use of the morphological form, but also by the syntactic structure of other forms. Uzbek Turkish which is the contemporary heirs of Chagatai Turkish and having a special place in Turcology research is a rich literary language in terms of compound verbs especially descriptive verbs. They are stated in Uzbek Turkish with descriptive verbs such as *ol-* "to take", *bol-* "to be", *bil-* "to be able", *yet-* "to be enough" and syntactic structures formed with nouns such as *mumkin* "possible", *mayli* "alright, ok, sure" and *kerak* "necessary". This study deals with these structures which are classified in dynamic modality category and mean competence, possibility, probability, permission, and prohibition. In accordance with examples determined from the works written in Uzbek Turkish; this syntactic structures phonetic features, usage types and functions are also studied.

Key Words: Uzbek Turkish, dynamic modality, potential verb, compound verbs, descriptive verbs.

Özbek Türkçesinde Yeterlilik Kategorisi²

ÖZET

Bir isim ile bir yardımcı fiilin ya da iki ayrı fiilin farklı bir kavramı karşılamak üzere bir araya gelmesiyle oluşan birleşik fiiller Türkçenin her döneminde karşımıza çıkmıştır. Birleşik fiiller içerisinde değerlendirilen yeterlilik fiili de gerek işlevi gerekse kullanım özellikleri bakımından Türkoloji dünyasında üzerinde önemle durulan konulardan biri olmuştur. Türk yazı dilinin ilk dönemlerinden itibaren görülen ve fiilde belirtilen oluş veya kılışın mümkün veya muhtemel olup olmadığını gösteren yeterliliğin ifadesi Türkçede sadece yeterlilik fiiliyle değil, bu fiilin dışında kalan farklı söz dizimsel yapılarla da karşılanmıştır. Çağatay Türkçesinin günümüz mirasçılarından biri olarak kabul edilen ve Türkoloji araştırmaları içerisinde özellikli bir yere sahip olan Özbek Türkçesi de birleşik fiiller, özellikle de tasvirî yardımcı fiiller bakımından oldukça zengin bir yazı dili konumundadır. Özbek Türkçesinde yeterlilik ifadesi *ol-* "almak", *bo'l-* "olmak", *bil-* "bilmek", *yet-* "yetmek" tasvir fiilleri ve *mumkin* "mümkün", *mayli* "pekiyi, tamam, olur", *kerak* "gerek" gibi isimlerle kurulmuş söz dizimsel yapılarla karşılanmaktadır. Çalışmamızda *iktidar*, *imkân*, *olasılık*, *izin*, *yasak* gibi anlamları ifade eden ve *yeterlilik kategorisi* içerisinde değerlendirilen bu yapılar üzerinde durulmuş, Özbek Türkçesiyle yazılmış eserlerden tespit edilen örnekler doğrultusunda, bu söz dizimsel yapılar, fonetik özellikleri, kullanım şekilleri ve işlevleri bakımından incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Özbek Türkçesi, yeterlilik kategorisi, yeterlilik fiili, birleşik fiiller, tasvir fiilleri.

¹ Doç. Dr., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, filiz.ucar@nevsehir.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-4690-4710>.

² Bu çalışma, International Congress On Afro-Eurasian Research II'da sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

1. Giriş

Sözlükte “yeterli olma durumu, yeterlik”, “bir işi yapma gücünü sağlayan özel bilgi, ehliyet”, “görevini yerine getirme gücü, kifayet” (TDK Türkçe Sözlük, 2005: 2174) şekillerinde tanımlanan yeterlilik, Türkoloji çalışmalarında *tasvir fiilleri, yardımcı fiiller, birleşik fiiller* vb. başlıklar altında incelenirken³ dil bilimi sahasında *yeterlilik kipliği (abilitive modality)* adıyla kiplik konusunun alt başlıklarından birini oluşturmuştur⁴.

Fiilde belirtilen oluş ya da kılışın gerçekleşmesinin mümkün veya muhtemel olup olmadığını ifade eden (Korkmaz, 2007: 243) yeterlilik kategorisi, Türk yazı dilinin ilk dönemlerinden itibaren morfolojik, sözlüksel ve söz dizimsel işaretleyicilerle gösterilmiş, *iktidar* ve *yeterlilik* anlamlarının yanı sıra *imkân, olasılık, rica, izin, yasak* gibi anlamlar da ifade ederek hem biçimsel hem anlamsal bir boyut kazanmıştır.

Bugün Türkiye Türkçesinde olumlu şekli *-A bil-*, olumsuz şekli *-AmA-* biçiminde olan yeterlilik için Orhun ve Uygur metinlerinde bir esas fiil olan *u-* “muktedir olmak” fiili kullanılmıştır: *Türük bodun ilinjin törügin kem artatı udaçı erti* “(Ey) Türk halkı, (senin) devletini (ve) yasalarını kim yıkıp bozabilir idi?” (BK D19) (Tekin, 2010: 56-57); *sen bo emgekingdin ozgalı kutrulgalı ugay erting* “Sen bu sıkıntılardan kurtulabilecektin.” (AY 11/8-9).

Karahanlı Türkçesi metinlerinden itibaren ekleşmeye ve esas fiille kaynaşmaya başlayan *u-* “muktedir olmak” fiili, bu dönemde yeterlilik fiilinin özellikle olumlu biçimlerinde kullanılıştan çıkmış ve yerini *bil-* “bilmek” fiiline bırakmıştır (Korkmaz, 1959: 109-112): *Uğısa bu yalñuñ tüşer ök bu tüş / Yora bilse terkin kelir ağızı tuş* “İnsan uyuyunca rüya görür; tabirci (bu rüyayı) doğru yorumlayabilirse dediği derhal çıkar” (KB 4367). Yaygın olmamakla birlikte *al-* “almak” fiili de bu dönem eserlerinde yardımcı fiil olarak kullanılmıştır (Güner, 2008: 415): *Körü aldı hacib kişisi kelip* “Hacibin adamı gelip onları karşıladı.” (KB 520).

Harezm ve Kıpçak Türkçesi metinlerinde de yeterlilik fiilinin olumlu ve olumsuz şekli daha çok *bil-* “bilmek” ve *al-* “almak” fiilleriyle yapılmış olup ekleşmiş *u-* “muktedir olmak” fiilinin olumsuzu arkaik şekiller hâlinde görülmüştür (Korkmaz, 1959: 109-112): *Oñuy almağaylar* “okuyamayacaklar” (KE 102v/20), *şabr kıla almağay-biz* “Sabredemeyeceğiz.” (KE 213r/19), *ademî elge alsa, alu bilmez tağı*

³ Gabain, A. V. (1953). Türkçede Fiil Birleşmeleri. *TDAY-Belleten*, 1-28; Korkmaz, Z. (1959). Türkiye Türkçesinde ‘İktidar’ ve ‘İmkân’ Gösteren Yardımcı Fiiller ve Gelişmeleri. *TDAY-Belleten*, Ankara 1960, 107-124; Tulum, M. M. (1997). *Özbekçede Tasvir Yardımcı Fiilleri*, Yayınlanmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul; Tan, A. (2005). *Kırgız Türkçesinde Tasvir Fiilleri*, Doktora tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana; Mehmet, G. (2007). Yeterlilik Kategorisi ve Salar Türkçesindeki Görünümü. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 4(3), 80-90; Turgunbayer, C. (2008). Kırgız Türkçesindeki Bol- Fiilinin İşlevleri ve Türkiye Türkçesindeki Karşılıkları. *Türkbilgi*, (15), 126-135; Turgunbayer, C. (2010). Türkiye Türkçesindeki Yeterlik Fiilinin İşlevleri ve Kırgız Türkçesindeki Karşılıkları. *Türkbilgi* (20), 60-66; Kara, F. (2011). Bil-Tasvir Fiilinin İşlevleri. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, terature and History of Turkish or Turcic*, (6)1, 1421-1438; Yıldız, O. (2012). Eski Anadolu Türkçesinde Yeterlik Fiillerinin Fonetik Durumu. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turcic*, (7)4, 233-252; Demiral, A. (2012). *Harezm Türkçesinde Birleşik Fiiller*, Yayınlanmamış doktora tezi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır; Akman, F. (2012). *Doğu Türk Yazı Dillerinde Yeterlilik Fiili*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara; Demirez Güneri, A. (2013). Yeni Uygur Türkçesinde Tabanlaşmış Birleşik Fiiller. *Gazi Türkiyat*, (13), 59-80; Ersoy, F. (2016). Çuvaş Türkçesinde Yeterlilik Kategorisi. *Dil Araştırmaları*, (18), 85-102; Erdem Uçar, F. M. (2016). Çağatay Türkçesinde Tasvir Fiilleri. *Türkbilgi Türkoloji Araştırmaları* (32), 21-56.

⁴ Jespersen, O. (1924). *The Philosophy of Grammar*. London: Allen-Unwin, 320-321; Coates, J. (1983). *The Semantics of Modal Auxiliaries*. London: Croom Helm, 31-228; Palmer, F. R. (1986). *Mood and Modality*. Cambridge Textbooks in Linguistics (1. Baskı). Cambridge: Cambridge University Press, 22; Güven, M. (2001). Türkçede -Abil Eki ve Kiplik Belirteçleri Üzerine. *XV. Dilbilim Kurultayı – Bildiriler: Dilbilim ve Dilbilgisi 24-25 Mayıs 2001*, İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Basım-Yayın Merkezi, 79-87; Nauze, F. D. (2008). *Modality in Typological Perspective*, Print Partners Ipskamp, Enschede, ILLC Dissertation Series DS-2008-08, 90-99; Kerimoğlu, C. (2011). *Kiplik İncelemeleri ve Türkçe*, İzmir: Dinozor Kitabevi, 84-86; Hirik, S. (2015). Türkçede Bağımlı-Biçimbirimsel Kipliklerin Çok İşlevliliği Üzerine. *International Journal of Languages' Education and Teaching* UDES 2015, 2395-2409.

bakmakğa yigrenür “İnsanoğlu eline almaya kalksa alamaz, bakmaya bile iğrenir.” (NF 391/11), *bizke sihr kılıp turur, körümez-biz, tédi* “Bize sihir yapmıştır, göremiyoruz, dedi.” (NF 21/14), *‘uhdesinden çıka bilgey* “(Onun) sorumluluğundan çıkabilecek” (GT 4/11); *tağı ol kimerse kim okuyubilmes namâzi* “O kişi ki namazı kılamaz.” (İMS 182b/3).

Çağatay Türkçesiyle yazılmış eserlere baktığımızda yeterlilik için daha çok *al-* “almak” tasvir fiilinin kullanıldığı görülür (Erdem Uçar, 2016a: 27-30): *İkki kılıç bir kında bola almas* “İki kılıç bir kında olamaz.” (NMSF Ü283b/20); *Hiç kaysı munun muğâbeside dem ura almaslar* “Hiç kimse bunun tersi bir imada bulunamaz.” (ML B8a/15); *Körmegen kişi inana almas* “Körmeyen kişi inanamaz.” (MN I TR 673b/3-4). Ayrıca *bil-* “bilmek” yardımcı fiili ile yapılan birleşik fiiller de bu dönemde oldukça sık karşımıza çıkar (Erdem Uçar, 2016a: 30-31): *Her kim érür taqōi vü tā’at bilen / Bara bilür yolnu ferağat bilen* “Her kim haramdan kaçınır, hayatını ibadetle geçirirse yolunda rahatlıkla ilerleyebilir.” (MZE 558); *‘Uşşâk ara kim baş bolabilmek tiler érseñ / Derd içre közüñ yaş bağırın taş kerekdür* “Âşıklar arasında baş olabilmek istiyorsan dertliyen bile gözün yaşlı, bağrın taş olmalıdır. (HHD G 152/2).

Çağatay Türkçesinin devamı olarak gelişip şekillenen ve Türkoloji araştırmaları içerisinde gerek fonetik gerekse morfolojik özellikleri bakımından özellikli bir yere sahip olan Özbek Türkçesinde ise yeterliliğin ifadesi *ol-* “almak”, *bo’l-* “olmak”, *bil-* “bilmek”, *yet-* “yetmek” tasvir fiilleri ve *mumkin* “mümkün”, *mayli* “pekiyi, tamam, olur” ve *kerak* “gerek” kelimeleriyle kurulmuş söz dizimsel yapılarla karşılaşılır. Çalışmamızda *iktidar, imkân, olasılık, rica, izin, yasak* gibi anlamlar ifade eden ve *yeterlilik* kategorisi içerisinde değerlendirilen bu yapılar, Özbek Türkçesiyle yazılmış eserlerden tespit edilen örnekler doğrultusunda incelenmeye çalışılmıştır. Tespit edilen örnekler Latin kökenli yeni Özbek alfabesiyle ve italik olarak yazılmış, cümlelerin Türkiye Türkçesine aktarımı tırnak içinde verilmiştir. Özellikle belirtmek istenen kelime ve kelime grupları ise kalın olarak gösterilmiştir.

2. Özbek Türkçesinde Yeterlilik

Özbek Türkçesinde yeterlilik kategorisi, *ol-* “almak”, *bo’l-* “olmak”, *bil-* “bilmek”, *yet-* “yetmek” tasvir fiilleri ve *mumkin* “mümkün”, *mayli* “pekiyi, tamam, olur”, *kerak* “gerek” kelimeleriyle kurulmuş söz dizimsel yapılarla karşılaşılır. Çalışmamızda bu yapılar, birleştiği oluşturan kelimelerin türüne göre iki başlık altında değerlendirilmiştir: 1) Bir fiil ve bir yardımcı fiilden oluşan birleşik yapılar, 2) İsimlerin fiil veya fiilimsilerle oluşturduğu birleşik yapılar. Söz konusu yapılar, gerek biçim gerekse işlev bakımından aşağıda ayrıntılı bir incelemeye tabi tutulmuştur.

2.1. Bir Fiil ve Bir Yardımcı Fiilden Oluşan Birleşik Yapılar

Özbek Türkçesinde bir fiil ve bir yardımcı fiilden oluşan ve yeterlilik kategorisi içinde değerlendirilen birleşik yapılar, *ol-* “almak”, *bo’l-* “olmak”, *bil-* “bilmek” ve *yet-* “yetmek” yardımcı fiilleriyle kurulur. Bu tür yapılarda yardımcı fiil, esas fiilde belirtilen oluş veya kılışın mümkün veya muhtemel olup olmadığını ifade eden bir tasvir fiilidir. Asıl anlam zarf-fiil durumundaki birinci fiil üzerindedir. Yardımcı fiil rolünü üstlenmiş ikinci fiil ise aslında yardımcı fiil değil, yine bir esas fiildir. Ancak sözlük anlamından uzaklaşarak esas fiil olmaktan çıkmış, birinci fiildeki oluş ve kılışı tasvir eden bir yardımcı fiil durumuna gelmiştir (Erdem Uçar, 2016a: 23).

2.1.1. Ol- “Almak” Tasvir Fiili ile Kurulan Birleşik Yapılar

Özbek Türkçesi ile kaleme alınmış eserler incelendiğinde yeterlilik için daha çok *ol-* “almak” tasvir fiilinin kullanıldığı görülür (Abdurahmonov vd.,1975: 391-392; Coşkun, 2014: 158; Öztürk, 2016: 66). Türk dilinin ilk dönemlerinden beri hem esas hem yardımcı fiil olarak kullanılan ve nesne alabilen bu

fiil, esas fiile *-a*, *-y* ve *-b* zarf-fiil ekleriyle bağlanır. Bu tür birleşiklerin olumsuz şekli, yardımcı fiile getirilen *-ma* olumsuzluk ekiyle yapılır.

2.1.1.1. Esas Fiil *+a* / *-y* Zarf-Fiil Ekleri + Ol- "Almak" Tasvir Fiili

Ol- "almak" tasvir fiili esas fiile *-a* / *-y* zarf-fiil ekleri ile eklendiğinde esas fiildeki oluş ve kılışın ortaya çıkması için gerekli olan gücün varlığını, yani yeterliliği ifade eder (Erdem Uçar, 2016a: 28). Kimi zaman örneklerde esas fiildeki zarf fiil eki ile tasvir fiilinin ünlüsünün kaynaştığı görülür.

Sizdan boshqa hech kimga gapira olmayman "Sizden başka hiç kimseye söyleyemem." (QCh 33).

Sevinganimdan o'zimni tutolmasam, qandaq qilayin? "Sevindiğim için kendimi tutamıyorsam ne yapayım?" (SS 8).

Men tasavvur qilolmayman, qo'limdan kelmaydi "Ben tasavvur edemiyorum, elimden gelmiyor." (SS 12).

Shu kutib yurish yillarida Umarxon murodiga yetalmay vafot qiladir "Bu beklediği yıllar içinde Ömerhan isteğine kavuşmadan vefat eder." (MCh 9).

Bunga na siz qarshi chiqa olasiz, na men "Buna ne siz karşı çıkabilirsiniz ne ben." (QCh 76).

U "nima bo'lsa ertaga bilarman" deb yotdi, lekin uxlay olmadi "O, her ne ise yarına öğrenirim deyip yattı fakat uyuyamadı." (QCh 64).

Yigit, nima bo'lganiga tushunolmay, og'zini katta ochib, kirpik qoqmay, baqrayib turar edi "Ne olduğunu anlayamayan delikanlı ağzı açık bakakaldı." (QCh 39).

Ro'zimat o'zi kulmas, odamlarning kulganiga tushunaolmaganday, hayron bo'lib turar edi "Rozimet kendisi gülmüyor, adamların (da niçin) güldüğünü anlayamamış gibi şaşkın şaşkın duruyordu." (QCh 60).

Sidiqjon farqiga borolmadi "Sıdıkan farkına varamadı." (QCh 96).

U yigitni ko'z oldiga keltira olmadi "O delikanlıyı gözünün önüne getiremedi (yüzünü çıkaramadı)" (QCh 105).

Uning xohishiga qarshi hech narsa deyolmas edi "Onun isteğine karşı hiçbir şey diyemezdik." (QCh 100).

Ol- "almak" tasvir fiili esas fiildeki oluş veya kılışın ortaya çıkması için gerekli olan imkâna veya imkânsızlığa işaret eder (Abdurahmonov vd., 1975: 392).

Jiyanim bilan Vasyadan darak topolmadim "Yeğenim ile Vasya'dan haber alamadım." (QCh 30).

Gapirgan kishini ko'rolmadi "Konuşan kişiyi göremedi." (QCh 41).

Oto-bobolarimiz qilmay, qilolmay bizga tashlab ketgan ish ko'p! "Ecdadımızın yapmadan, yapamadan bize bıraktığı iş çok." (QCh 104).

2.1.1.2. Esas Fiil *+b* Zarf-Fiil Eki + Ol- "Almak" Tasvir Fiili

Ol- "almak" tasvir fiili *-b* zarf-fiil eki almış fiillere geldiğinde asıl fiildeki oluş veya kılışın özne lehine sonuçlandığını (Abdurahmonov vd., 1975: 391; Coşkun, 2014: 158), özneye doğru olduğunu (Öztürk, 2016: 66) ifade eder.

Kolxoz nima ekanligini sen ham bilib olarsan "Kolhozun ne olduğunu sen de bilebilirsin." (QCh 119).

Mana, mana buni kiyib oling, Sidiqjon! – dedi "İşte, işte bunu giyebilirsiniz, Sıdıkan, dedi." (QCh 101).

Qiz uni **ushlab olgani** ko'p urindi, juda qiynalib ketdi "Kız onu yakalayabilmek için çok uğraştı, çok zorlandı." (QCh 5).

Qishloqning chiqaverishida unga **yetib oldi** "Köyün çıkışında ona yetişebildi." (QCh 8).

Ikkoqlarning **bo'lishib olinglar** demadingizmi "İkiniz paylaşın, demediniz mi?" (QCh 50).

Ol- "almak" tasvir fiili *-b* zarf-fiil ekini almış esas fiildeki oluş veya kılışın tamamlandığını ifade eder.

Siddiqjon hammasini **yig'ishtirib oldi-da**, ayvonning tokchasiga **eltib qo'ydi** "Sıdıkcın hepsini topladı, eyvanın dolabına götürüp bıraktı." (QCh 7).

Bo'taboy atlasni xotinidan **so'rab oldi**, oydinga solib uni u yoq-bu yog'iga qaradi "Bötebay atlası hanımından istedi, (onu) işığa tutarak o tarafına, bu tarafına baktı." (QCh 83).

Ol- "almak" tasvir fiili *-b* zarf-fiil ekini alarak *bor-* "varmak", *chiq-* "çıkmaq", *kel-* "gelmek", *ket-* "gitmek" gibi fiillerden önce kullanıldığında bu fiilleri ettirgen hâle getirir (Coşkun, 2014: 159).

Tursunni kasalxonaga **olib ketishdi** "Dursun'u hastaneye götürdü." (SS 26)

Bizni Tursunning uyiga **olib bordi** "Bizi Dursun'un evine götürdü." (SS 26)

Qucoqlab ayvonga **olib chiqdi** "Kucaklayıp terasa çıkardı." (YOS 133).

Rahmdil dehqon uning yaralarini bog'laydi, o'g'li yordamida uyiga **olib borib**, qo'lidan kelganicha muolaja qiladi "Merhametli çiftçi, yaralarını sardı, oğlunun yardımıyla onu evine götürüp elinden geldiği kadarıyla tedavi etti." (HA 71).

Turdibek uni Humoyunning qarshisiga **olib kelgan edi** "Turdebek, onu Hümayun'un karşısına getirmişti." (HA 75).

2.1.2. Bil- "Bilmek" Tasvir Fiili ile Kurulan Birleşik Yapılar: Esas Fiil + *a* / *-y* Zarf-Fiil Eki + Bil- "Bilmek" Tasvir Fiili

Özbek Türkçesinde daha çok esas fiil zaman zaman da yardımcı fiil olarak kullanılan ve nesne alabilen *bil-* "bilmek" fiilinin yardımcı fiil olarak başlıca işlevi yeterlilik ifade etmektir. Bu fiil, esas fiile *-a*, *-y* zarf-fiil ekleriyle bağlanır. Bu tür birleşik yapıların olumsuz biçimi *bil-* "bilmek" tasvir fiili üzerine getirilen *-ma* olumsuzluk ekiyle yapılır.

Xatin kishiga nozik tarbiyali bir frantsuz kabi **yaqinlasha bildi-ku!** "Hatun kişiye nazik, terbiyeli bir Fransız gibi yakınlaşabildi ya!" (YAS 135).

Tun tong otarg'a yaqinlashg'an, uning uyquliy miyasi hech bir turlik bu **muammoni yesha bilmas edi** "Gece tan atma vaktine yaklaşırken onun uyukulu beyni bir türlü bu muammayı çözemiyordu." (O'K 24).

Ishni birbirisiga **bog'lay bilmas edi** "İşi birbirine bağlayamazdı." (O'K 187).

Eriga bergan va'dasini aslo **bacara bilmas**, bul haqda qizig'a og'iz ochib so'zlay olmas edi "Kocasına verdiği sözü asla tutmayı beceremez, bu konuda kızına ağzını açıp tek kelime edemezdi." (O'K 212-213).

Odam shu maqsadga o'zini **fido qila bilishi kerakmi, yo'qmi?** "İnsanın kendini bu amaç için feda edebilmesi gerekir mi, gerekmez mi?" (YT 285).

2.1.3. Bo'l- "Olmak" Tasvir Fiili ile Kurulan Birleşik Yapılar

İlk olarak Uygur metinlerinde *imkân* ve *imkânsızlık* bildiren bir yardımcı fiil olarak kullanılan (Korkmaz, 1959: 120)⁵ *bol-* "olmak" fiili, Uygur devrinden sonraki metinlerde genellikle *-p* ekiyle yapılmış zarf-fiillerden sonra görülür. Ancak gerek Uygur metinlerinde gerekse daha sonraki dönemlerde kullanımı seyrek: *Tewedin inip bolmas* "Deveden inmek olmaz." (KE 49v/4); *ve-likin bu halâyıknıñ tilinden kurtulup bolmas* "Fakat bu insanların dilinden kurtulamaz." (GT 124/6); *Hadeng-i tîr-i müjgânıñ ménî köksümğa cā boldı / Yürekni zaħmını bî-derdlerğa körsetip bolmas* "(Senin) kirpiklerinin oku benim göğsüme (öyle bir) yerleşti (ki) yüreğimin çektiği sıkıntıları dertsiz olanlar anlayamaz." (ŞHD 64/22).

Özbek Türkçesinde *bo'l-* "olmak" tasvir fiili, esas fiile *-b* zarf-fiil eki ve *-sa* ekiyle bağlanarak *imkân*, *iktidar*, *ihtimal*, *izin* gibi anlamlar ifade eder.

2.1.3.1. Esas Fiil +-b Zarf-Fiil Eki + Bo'l- "Olmak" Tasvir Fiili

Bo'l- "olmak" tasvir fiili, esas fiillere *-b* zarf-fiil ekiyle bağlanarak esas fiildeki oluş veya kılışın yerine getirilmesi için gerekli olan iktidar ve olabilirliğe işaret eder (Korkmaz, 1959: 120; Öztürk, 2016: 66).

U Bo'taboyga hozir bunday talab qo'yib bo'lmasligini, buning uchun avval zamin tayyorlash kerakligini tushuntirmoqchi bo'lgan edi "O, Botebay'dan hemen o şekilde talepte bulunamayacağını, bunun için önce gerekli olan zemini hazırlaması gerektiğini anlatmak istemişti." (QCh 81).

Nega bu yerde tuzalib bo'lmas ekanmi? "Neden, burada iyileşemez miymiş?" (QCh 118).

Yaqiniga borib bo'lmaydi "Yakınına varamadı." (SS 25).

Qutulguncha olib bo'lganmiz "Kurtulunca alabiliriz." (SS 37).

Choy ichib bo'lmaydi "Çay içilemez." (SS 39).

Haromni yeb bo'lmaydi, o'g'lim "Haram yenilemez (haram yemek olmaz), oğlum." (SS 39).

Men sizga 9 ming so'm qilgan foydamni bersam ham bolur edi, ammo 4 ming so'm orada ba'zi isloklariga ketdi "Ben size kârımın hepsini verebilirdim ama dört bin som arada bazı işler için harcadım." (SH 40, 395).

Endi bu itning og'zidan suyak olib bo'lmas "Şimdi bu köpeğin ağzından kemik alınamaz." (HA 74).

Bolani bu qish sovuğ'ida olib ketib bo'lmasligi aniq "Çocuğun bu kış soğuşunda götürülemeyeceği ortada." (HA 91-92).

Fil oyog'ini tutib bermasa unga minib bo'lmas edi "Filin ayağını uzatmazsa ona binilemez." (HA 180).

Bir qismini yuk tashishga o'rgatib bo'lmasmikan? "(Fillerden) bir kısmına yük taşıma öğretilemez mi ki?" (HA 201).

Qo'llarini qimirlatsa yelkasidagi og'riq chidab bo'lmas darajada zo'rayib ketardi. "Ellerini hareket ettirirse omzundaki ağrı dayanamayacağı derecede artıyordu." (HA 241).

Bo'l- "olmak" yardımcı fiili, esas fiildeki oluş veya kılışın yerine getirildiğini, tamamlandığını ifade eder.

⁵ *kılı bol-* "yapabilmek", *eşidgeli bolma-* "işitememek"

Sherxon maktubni o'qib bo'lguncha elchilar uning ishorasi bilan pastdagi kimxob ko'rpachalarga cho'kka tushib o'tirdilar "Sherhan mektubu okuyup bitirince elçiler onun işareti ile yerdeki kumaş minderlere çöküp oturdular." (HA 35).

Hamida Bonu xatni o'qib bo'lganda qarama-qarshi tuyg'ular girdobida qoldi. "Hamide Banu mektubu okuduktan sonra karmakarışık duygular girdabında kaldı." (HA 71).

Maktubni yozib bo'ldingizmi, Bonu? "Mektubu yazdınız mı Banu?" (HA 68).

2.1.3.2. Esas Fiil +-sa Eki + Bo'l- "Olmak" Tasvir Fiili

Bo'l- "olmak" yardımcı fiili, -sa eki almış esas fiile gelerek bu fiildeki oluş veya kılışın yerine getirilmesi için gerekli olan yeterliliği ifade eder (Erdem Uçar, 2016b: 149, 2017: 300).

Nima qilsam boladi? "Ne yapabilirim?" (QCh 105).

O'rmonjon akam yaxshi biladilar. Yana kimga aytsam boladi? "Ormancan ağabeyim iyi bilir. Başka kime söyleyebilirim?" (QCh 113).

Bo'taboy akamdan so'rasangiz ham bo'ladi "Botebay ağabeyimden de sorabilirsiniz." (QCh 118).

Shunga ishonsan bo'ladimi? "Buna inanabilir misin?" (QCh 123).

Buni nima qilsak bo'ladi "Bunu ne yapabiliriz?" (QCh 126).

Mirzoni o'zlariga domod qilsalar ham bo'lar ekan "Mirzayı kendilerine damat da yapabilirlermiş." (MCh 36).

Menga yolg'uz shul joydan ikki adad xona bersangiz bo'lur "Bana sadece şuradan iki oda verebilir misiniz?" (SH 40, 395).

Biror boshqa kasb qilsang bo'lmaydimi, bolam? "Başka bir iş bulsan olmuyor mu (bulamaz mısın), evladım?" (SH 44, 399).

To'yni ilgariroq qilib qo'ysaq bo'lar ekan "Düğünü daha önce yapabirmişiz." (MCh 212).

Bo'l- "olmak" yardımcı fiili -sa eki almış esas fiile izin ifadesi katar (Yıldırım, 2012: 218).

Bu ko'ylakni kiyib ko'rsam bo'ladimi? "Bu elbiseyi deneyebilir miyim?" (ÖT 218).

2.1.4. Yet- "Yetmek" Tasvir Fiili ile Kurulan Birleşik Yapılar

İncelenen eserlerde bir örnekte *yet-* "yetmek" fiilinin yardımcı fiil olarak esas fiile *yeterlilik* ifadesi kattığı görülmüştür. Söz konusu örnekte bu fiil esas fiile *-b* zarf-fiil ekiyle bağlanmıştır: *U payt bu so'zlar ma'nosini anglab yetmadim* "O zaman bu sözlerin manasını anlayamadım." (SS 29). Ayrıca Öztürk (2016: 66) *-b + yet-* yapısındaki birleşik fiillerde *yet-* "yetmek" fiilinin esas fiile *tam yapılma, bitme* anlamı kattığını ifade etmektedir.

2.2. İsimlerin Fiil veya Fiilimsiler ile Oluşturduğu Birleşik Yapılar

Özbek Türkçesinde bu tür birleşik yapılar, iyelik eki almış fiil veya fiilimsiye *mumkin* "mümkün", *mayli* "pekiyi, tamam, olur", *kerak* "gerek" kelimelerinden biri gelerek *iktidar, imkân, olasılık, izin, yasak, rica* gibi anlamlar ifade eder. Kimi örneklerde söz konusu kelimeler fiilimsiye iyelik eki olmadan bağlanır. Bu tür yapıların olumsuzu *emas* "değil" kelimesi ile yapılır.

2.2.1. Mumkin “Mümkün” ile Kurulan Birleşik Yapılar

Mumkin “mümkün” kelimesi *-(i)sh* veya *-moq* ekli fiilimsilere gelerek *yeterlilik* anlamı katar.

Mana shundan xulosa chiqarib olishingiz mumkin “İşte bundan sonuç çıkarabilirsiniz.” (QCh 67).

Bu ummonda o’nglab, yuzlab adabiy kemalar suzishi mumkin. “Bu okyanusta onlarca, yüzlerce edebî gemi yüzebilir.” (YT 1).

Endi jiyani panoh istab borsa, qanoti tagiga olishi mumkin “Şimdi yeğeni sığınmak istese onu kanatları altına alabilir.” (YT 1).

Faqat shu ko’prikdan o’tishi mumkin “Sadece şu köprüden geçilebilir.” (YT 11).

Bu qoyaga taxtiravon ko’tarib chiqish mumkin emas “Bu kayaya tahtirevan çıkarmak mümkün değil.” (YT 42).

Boshqacha bo’lishi mumkin emas “Başka türlü olamaz.” (YT 45).

Olti yuz dinorga bitta emas, yetti-sakkizta qo’y olish mumkin edi “Altı yüz dinara bir değil, yedi sekiz tane koyun alınabilirdi.” (YT 202).

Daryodan faqat shu ko’prik orqali o’tish mumkin edi “Nehirden sadece bu köprü vasıtasıyla geçilebilirdi.” (YT 210).

Boqqa faqat maxsus ruxsati bor odamlargina kirishi mumkin “Bahçeye sadece özel izni olanlar girebilir.” (HA 18).

Necha kunda borib kelmog’ingiz mumkin? “Kaç günde gidip gelebilirsiniz?” (HA 52).

Tuyadan ko’ra filda tezroq borish mumkin “Deveye göre fülle daha hızlı gidilebilir.” (HA 68).

Bu madrasayu qasrlar qayerga qurulmag’i mumkin? “Bu medrese ve köşkler nereye kurulabilir?” (YT 248).

Mumkin “mümkün” kelimesi, *-(i)sh* veya *-moq* ekli fiilimsilerle oluşturduğu birleşik yapıya *ihtimal*, *olasılık*, *tahmin* anlamı katar.

Mabodo, Bobur sharga qo’shinsiz, shunchayin poytaxtni ko’rish uchun kiradigan bo’lsa Boysunqur mirzo uni tuttirib, yo’q qilib yuborishi mumkin edi “Eğer Babur, başkenti görmek için şehre ordusu olmadan girse Baysungur Mirza onu yakalatıp öldürebilirdi.” (YT 49).

Rad javobi ularni sizden sovitib qo’yishi mumkin “Ret cevabı onları sizden soğutabilir.” (YT 63).

Tohir kalavaning uchini shu odam topib berishi mumkinligini sezib, muloyimroq gapirishga tirishdi. “Tahir, ipucunu bu adamın bulmuş olabileceğini hissedip daha yumuşak bir sesle konuşmaya çalıştı.” (YT 71).

Yomon xabar Mirzo hazratlarini xarob qilishi mumkin “Kötü haber Mirza hazretlerini harap edebilir.” (YT 75).

Tezda yordamga yetib bormasak, qal’a ilikdan chiqishi mumkin “Hemen yardıma gidemezsek kale elden çıkabilir.” (HA 19).

Mumkin “mümkün” kelimesi *-mas(lik)* ekiyle isimleştirilmiş kelimelere gelerek *ihtimal*, *olasılık*, *tahmin* anlamı katar.

Navkar aybdor bo’lmasligi mumkin! “Hizmetkâr suçlu olmayabilir!” (YT 127).

Qaytib kelmasligim mumkin “Geri dönemeyebilirim.” (YT 189).

2.2.2. Mayli “Tamam, Olur, Pekiyi” ile Kurulan Birleşik Yapılar

Mayli “pekiyi, tamam, olur” kelimesi -sa eki almış fiillere gelerek *izin* anlamı ifade eder.

Ana undan keyin rizolik bersangiz mayli “İşte ondan sonra rızalık verebilirsiniz.” (YT 147).

Undan so’ng siz mingan filni boshqarsa mayli! “Ondan sonra sizin bindiğiniz fili yönetebilir.” (HA 14).

Navro’z namoyishiga chiqmasalar maylimi? “Nevruz gösterisine çıkmayabilirler mi?” (HA 14).

Mayli “pekiyi, tamam, olur” kelimesi –sa eki almış fiillere gelerek *rica* anlamı katar.

Sizning uyuingizga ertaga borsam maylimi? “Sizin evinize sabah gelebilir miyim? (YT 174).

2.2.3. Kerak “Gerek” ile Kurulan Birleşik Yapılar

Kerak “gerek” kelimesi -sa eki almış fiillere gelerek *ihtimal, olasılık, tahmin* anlamı ifade eder (Erdem Uçar, 2016b: 150; 2017: 300-301).

Bu imorat otangizdan qolgan bo’lsa kerak “Bu bina babanızdan kalmış olabilir.” (QCh 48).

Qambarali akani sotib olgani kuchingiz yetmasa kerak “Kamberali ağabeyi satın almaya gücünüz yetmeyebilir.” (QCh 50).

Bo’taboy bunday savolni kutmagan bo’lsa kerak, gangib qoldi “Botabay, böyle bir soru beklememiş olmalı ki şaşırıp kaldı.” (QCh 86).

Anvarni qarshilamoq uchun bo’lsa kerak, Ra’no ham o’rnidan turib sufaning zinasiga yaqinlashdi “Enver’i karşılamak için olabilir, Rana da yerinden kalkıp sofa eşiğine doğru yaklaştı.” (MCh 32).

Zehning tiniqlig’idan bo’lsa kerak, o’n bir yoshida savodi chiqayozdi. “Zihninin berraklığından olabilir, on bir yaşında okumayı sökecek oldu.” (MCh 49).

Siz yoshsiz, bilmasangiz kerak, Abduxalil degan odamning o’g’liman “Siz gençsiniz, bilmeyebilirsiniz, Abdulhalil’in oğluyum.” (SH 56, 411).

Dadasining o’rtoqlaridan bo’lsa kerak “Babasının arkadaşlarından biri olabilir.” (SH 59, 413).

Bir-ikki soat o’tmay yetib kelsa kerak “Bir iki saat içinde gelebilir.” (HA 91).

Navoiy ham eshitgan bo’lsa kerak “Nevâyî de işitmiş olabilir.” (YT 131).

4. Sonuç

Türk yazı dilinin ilk dönemlerinden itibaren görülen ve fiilde belirtilen oluş veya kılışın mümkün veya muhtemel olup olmadığını gösteren yeterliliğin ifadesi, Türkoloji araştırmaları içerisinde fonetik ve morfolojik özellikleri sebebiyle farklı bir yere sahip olan Özbek Türkçesinde *ol-* “almak”, *bo’l-* “olmak”, *bil-* “bilmek”, *yet-* “yetmek” tasvir fiilleri ve *mumkin* “mümkün”, *mayli* “pekiyi, tamam, olur”, *kerak* “gerek” kelimeleriyle kurulmuş söz dizimsel yapılarla karşılaşılır. *İktidar, imkân, olasılık, izin, yasak, rica* gibi anlamları ifade eden ve *yeterlilik kategorisi* içerisinde değerlendirilen bu yapılar, birleşği oluşturan kelimelerin türüne göre iki başlık altında ele alınmış ve aşağıda tablolar hâlinde gösterilmiştir:

- 1) Bir fiil ve bir yardımcı fiilden oluşan birleşik yapılar
- 2) İsimlerin fiil veya fiilimsilerle oluşturduğu birleşik yapılar

Tablo 1: Bir fiil ve bir yardımcı fiilden oluşan birleşik yapılar

Esas Fiil	Zarf-Fiil Eki	Tasvir Fiili	İfade Ettiği Anlam
esas fiil	-a, -y	ol- "almak"	yeterlilik, imkân, imkânsızlık
esas fiil	-b	ol- "almak"	lehe sonuçlanma, tamamlanma, gerçekleşme
esas fiil	-b	ol- "almak" + bor- "varmak", <i>chiq-</i> "çıkmaq", <i>kel-</i> "gelmek", <i>ket-</i> "gitmek"	fiili ettirgen hâle getirme
esas fiil	-a, -y	bil- "bilmek"	yeterlilik
esas fiil	-b	bo'l- "olmak"	yeterlilik, tamamlanma
esas fiil	-sa	bo'l- "olmak"	yeterlilik, izin
esas fiil	-b	yet- "yetmek"	yeterlilik

Tablo 2: İsimlerin fiil veya fiilimsilerle oluşturduğu birleşik yapılar

Fiil	Ek	Kelime	İfade Ettiği Anlam
fiil	-(i)sh +iyelik eki	mumkin "mümkün"	yeterlilik, ihtimal, olasılık, tahmin
fiil	-moq +iyelik eki	mumkin "mümkün"	yeterlilik, ihtimal, olasılık, tahmin
fiil	-mas(lik) +iyelik eki	mumkin "mümkün"	ihtimal, olasılık, tahmin
fiil	-sa	mayli "tamam, olur, pekiyi"	rica
fiil	-sa	mayli "tamam, olur, pekiyi"	izin
fiil	-sa	kerak "gerek"	ihtimal, olasılık, tahmin

Taranan Eserlerin Kısaltmaları

- AY : Kaya, C. (1994). *Uygurca Altun Yaruk Giriş, Metin ve Dizin*, Ankara: TDK Yayınları.
- GT : Karamanlıoğlu, A. F. (1989). *Seyf-i Sarâyî, Gülistan Tercümesi (Kitâb Gülistan bi't-Türkî)*, Ankara: TDK Yayınları.
- HA : Qodirov, P. (2005). *Humoyun va Akbar (Avlodlar Dovoni)*, Toshkent.
- HHD : Toparlı, R. (1998). *Harezmlî Hâfız'ın Divanı İnceleme-Metin-Tıpkıbasım*, Ankara: TDK Yayınları.
- İMS : Toparlı, R. (1992). *İrşâdü'l-Mülûk Ve's-Selâtîn*, Ankara: TDK Yayınları.
- KB : Arat, R. R. (1991). *Kutadgu Bilig I Metin*, Ankara: TDK Yayınları.

- KE : Ata, A. (1997). *Nāşırü'd-Dîn Bin Burhānū'd-dîn Rabġūzî Kışasü'l-Enbiyā (Peygamber Kıssaları) I Giriş-Metin-Tıpkıbasım*, Ankara: TDK Yayınları.
- QBK : Ahmad, S. (1975). *Qırq Besh Kun*, Toshkent: G'afur G'ulom Nomidagi Adabiyot va San'ot Nashriyoti.
- QCh : Qahhor, A. (1987). *Qo'shchinor Chiroqlari*, Toshkent: G'afur G'ulom Nomidagi Adabiyot va San'ot Nashriyoti.
- MCh : Qodiriy, A. (2004). *Mahrobdan Chayon*, Toshkent: Sharq Nashriyot.
- ML : Barutçu Özönder, F. S. (1996). *'Alî Şîr Nevâyî Muḥākemetü'l-Luġateyn İki Dilin Muhakemesi*, Ankara: TDK Yayınları.
- MNI : Eraslan, K. (2001a). *Alî-Şîr Nevâyî Mecâlisü'n-Nefâyis I (Giriş ve Metin)*, Ankara: TDK Yayınları.
- NMŞF : Eraslan, K. (1996). *Alî-şîr Nevâyî Nesâyimü'l-Mahabbe Min Şemâyimü'l-Fütüve I Metin*, Ankara: TDK Yayınları.
- MZE : Gözütok, A. (2008). *Haydar Tilbe Mahzenü'l-Esrâr*, İstanbul: Fenomen Yayınları.
- NF : Tezcan, S. ve Zülfikar, H. (2004). *Nehcü'l-Ferâdis Uştmaḥlarını Açuq Yolu (Cennetlerin Açık Yolu) I Metin II Tıpkıbasım*, Ankara: TDK Yayınları.
- O'K : Qodiriy, A. (2004). *O'tkan Kunlar*, Toshkent.
- ÖT : Yıldırım, H. (2012). *Özbek Türkçesi (Dil Bilgisi-Alıştırmalar-Konuşma-Metinler)*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- RP : Koraş, H. (2009). *Özbek Şairi Rauf Parfi*, Konya: Kömen Yayınları.
- SH : Açıık, F. (2012). *Özbek Hikâyeciliği ve Özbek Edebiyatından Seçme Hikâyeler*, Ankara: Kurgan Edebiyat Yayınları.
- SS : Sulton, H. (2005). *Saodat Sohili, Qissalar, Hikoyalar, Esselar*, Toshkent: G'afur G'ulom Nomidagi Nashriyot-Matbaa İjodiy Uyi.
- ŞHD : Karasoy, Y., (1998). *Şiban Han Dîvânı (İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım)*, Ankara: TDK Yayınları.
- YOS : Cho'lpon, A. (1991). *Yana Oldim Sozimni*, Taşkent: Adabiyot va San'at Nashriyoti.
- YT : Qodirov, P. (2004). *Yulduzlu Tunlar*, Toshkent.

Kaynakça

- Abdurahmanov, G. A., Şaabdurahmanov Ş. Ş. ve Hacıev A. P. (1975). *Özbek Tili Grammatikası I Tom Morfolojiya*, Taşkent: Özbekistan SSR Fan Neşriyatı.
- Akman, F. (2012). *Doġu Türk Yazı Dillerinde Yeterlilik Fiili*, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Coates, J. (1983). *The Semantics of Modal Auxiliaries*, London: Croom Helm.
- Coşkun, M. V. (2014). *Özbek Türkçesi Grameri*, Ankara: TDK Yayınları.

- Demiral, A. (2012). *Harezmi Türkçesinde Birleşik Fiiller*, Yayınlanmamış doktora tezi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır.
- Demirez Güneri, A. (2013). Yeni Uygur Türkçesinde Tabanlaşmış Birleşik Fiiller. *Gazi Türkiyat*, (13), 59-80.
- Erdem Uçar, F. M. (2016a). Çağatay Türkçesinde Tasvir Fiilleri. *Türkbilig Türkoloji Araştırmaları* (32), 21-56.
- Erdem Uçar, F. M. (2016b). Çağatay Türkçesinde -sa Ekinin İşlevleri. *JASSS The Journal of Academic Social Science Studies - International Journal of Social Science*, (48), 141-154.
- Erdem Uçar, F. M. (2017). Özbek Türkçesinde -sa Ekinin İşlevleri. *Ömer Halisdemir Üniversitesi IV. Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Sempozyumu (26-28 Nisan 2017)*, I, 293-304.
- Ersoy, F. (2016). Çuvaş Türkçesinde Yeterlilik Kategorisi. *Dil Araştırmaları*, (18), 85-102.
- Gabain, A. V. (1953). Türkçede Fiil Birleşmeleri. *TDAY-Belleten*, 1-28.
- Güner, G. (2008). *Karahanlı Türkçesinde Fiil*, Yayınlanmamış doktora tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Güven, M. (2001). Türkçede -Abil Eki ve Kiplik Belirteçleri Üzerine. *XV. Dilbilim Kurultayı - Bildiriler: Dilbilim ve Dilbilgisi 24-25 Mayıs 2001*, İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Basım-Yayın Merkezi, 79-87.
- Hirik, S. (2015). Türkçede Bağımlı-Biçimbirimsel Kipliklerin Çok İşlevliliği Üzerine. *International Journal of Languages' Education and Teaching UDES 2015*, 2395-2409.
- Jespersen, O. (1924). *The Philosophy of Grammar*, London: Allen-Unwin.
- Kara, F. (2011). Bil- Tasvir Fiilinin İşlevleri. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, literature and History of Turkish or Turkic*, (6)1, 1421-1438.
- Kerimoğlu, C. (2011). *Kiplik İncelemeleri ve Türkçe*, İzmir: Dinozor Kitabevi.
- Korkmaz, Z. (1959). Türkiye Türkçesinde 'İktidar' ve 'İmkân' Gösteren Yardımcı Fiiller ve Gelişmeleri. *TDAY-Belleten, Ankara 1960*, 107-124.
- Korkmaz, Z. (2007). *Gramer Terimleri Sözlüğü*, Ankara: TDK Yayınları.
- Mehmet, G. (2007). Yeterlilik Kategorisi ve Salar Türkçesindeki Görünümü. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 4(3), 80-90.
- Nauze, F. D. (2008). *Modality in Typological Perspective*, Print Partners Ipskamp, Enschede, ILLC Dissertation Series DS-2008-08.
- Öztürk, R. (2016). *Özbek Türkçesi El Kitabı*, Konya: Palet Yayınları.
- Palmer, F. R. (1986). *Mood and Modality*, Cambridge Textbooks in Linguistics (1. Baskı). Cambridge: Cambridge University Pres.
- Tan, A. (2005). *Kırgız Türkçesinde Tasvir Fiilleri*, Doktora tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Tekin, T. (2010). *Orhon Yazıtları*, Ankara: TDK Yayınları.

-
- Tulum, M. M. (1997). *Özbekçede Tasvir Yardımcı Fiilleri*, Yayınlanmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Turgunbayer, C. (2008). Kırgız Türkçesindeki Bol- Fiilinin İşlevleri ve Türkiye Türkçesindeki Karşılıkları. *Türkibilig*, (15), 126-135.
- Turgunbayer, C. (2010). Türkiye Türkçesindeki Yeterlik Fiilinin İşlevleri ve Kırgız Türkçesindeki Karşılıkları. *Türkibilig* (20), 60-66.
- Yıldırım, H. (2012). *Özbek Türkçesi (Dil Bilgisi-Alıştırmalar-Konuşma-Metinler)*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Yıldız, O. (2012). Eski Anadolu Türkçesinde Yeterlik Fiillerinin Fonetik Durumu. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, (7)4, 233-252.